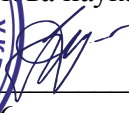

**Міністерство освіти і науки України
Херсонський державний університет
Факультет психології, історії та соціології
Кафедра історії, археології та методики викладання**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректорка з навчальної та
науково-педагогічної роботи,
голова науково-методичної ради

 Дар'я МАЛЬЧИКОВА
«26» лютого 2025 р.

**Програма атестації здобувачів вищої освіти
(у формі публічного захисту кваліфікаційної роботи (проекту))**

Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка
Спеціальність 014 Середня освіта
Спеціалізація 014.03 Історія
Освітня програма Середня освіта (історія)
Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)
Форма навчання денна, заочна

ПОГОДЖЕНО

на засіданні науково-методичної ради
факультету психології, історії та соціології

Голова НМР

Наталія ТАВРОВЕЦЬКА

Протокол № 5 від «19» лютого 2025 р.

Івано-Франківськ, 2025 р.

Затверджено на засіданні кафедри
історії, археології та методики викладання
Протокол № 9 від 03.02.2025 р.

Завідувачка Наталя КУЗОВОВА
(Підпис)

Пояснювальна записка:

Форма атестації здобувачів вищої освіти (публічний захист кваліфікаційної роботи) або публічна демонстрація творчого проєкту відповідає вимогам атестації на здобуття кваліфікації «вчитель історії».

Сучасні умови роботи вчителя історії вимагають від випускників спеціальності 014 Середня освіта спеціалізації 014.03 Історія:

- глибокого знання новітніх здобутків історичної науки та педагогіки;
- національної самосвідомості майбутніх спеціалістів, високих морально-етичних переконань;
- навичок наукового аналізу, спрямованих на забезпечення самостійного осмислення закономірностей історичного розвитку;
- практичних навичок роботи з історичними джерелами з історії, навчальною, методичною і науковою літературою;
- умінь застосовувати набуті знання з історії України та всесвітній історії у майбутній професійній діяльності;
- засвоєння історичного досвіду, оволодіння новітніми науковими досягненнями в галузі педагогічної науки для впровадження їх у процес загальноосвітньої та суспільно-гуманітарної підготовки майбутніх спеціалістів;
- вміння визначати мету та завдання шкільних курсів історії та правознавства;
- вміння аналізувати навчальну програму та навчально-методичну літературу;
- вміння складати плани-конспекти уроків, визначати тип та форму уроку;
- володіти методами та основними прийомами навчання історії та правознавства, перевірки знань та умінь учнів в умовах Нової української школи (далі – НУШ);
- вміння розробляти завдання та тести для перевірки знань та умінь учнів з урахуванням видів оцінювання НУШ;
- вести педагогічне спостереження.

Рекомендована програма атестації складена на основі освітньо-професійної програми Середня освіта (історія), містить загальні, фахові компетентності та програмні результати навчання, критерії оцінювання та перелік рекомендованої літератури.

При написанні та захисті кваліфікаційної роботи здобувач має продемонструвати набуті загальні та фахові компетентності, а саме:

Програмні компетентності	
Інтегральна компетентність	Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів відповідної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов
Загальні компетентності (ЗК)	ЗК1. Знання та розуміння предметної області та специфіки професійної діяльності. ЗК2. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів). ЗК3. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо. ЗК4. Здатність працювати в команді. ЗК5. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел. ЗК6. Здатність застосовувати набуті знання в практичних ситуаціях. ЗК7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями. ЗК8. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово. ЗК 9. Здатність використовувати знання іноземної мови в освітній діяльності.

	ЗК10. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.
Фахові компетентності спеціальності (ФК)	ФК1. Здатність використовувати систематизовані теоретичні та практичні знання з історії та методики навчання історії при вирішенні професійних завдань. ФК2. Володіння історіографією та термінологічним апаратом історичної науки. ФК3. Здатність вирізняти закономірності розвитку історичних процесів, володіння конкретним фактичним матеріалом з історії України та країн світу. ФК4. Здатність формувати в учнів предметні компетентності. ФК5. Здатність до організації і проведення освітнього процесу з історії у закладах загальної середньої освіти. ФК6. Здатність здійснювати об'єктивний контроль і оцінювання рівня навчальних досягнень учнів з історії. ФК7. Здатність до організації і проведення позакласної та позашкільної роботи з історії у закладах загальної середньої освіти. ФК8. Здатність керувати дослідницькою діяльністю учнів з історії на уроках і в позакласній роботі. ФК9. Здатність до рефлексії та самоорганізації професійної діяльності. ФК10. Здатність забезпечувати охорону життя і здоров'я учнів у освітньому процесі та позаурочній діяльності. ФК11. Здатність застосовувати знання з психологопедагогічних дисциплін у навчанні і вихованні учнів середньої школи. ФК12. Здатність вести краєзнавчу роботу, виявляти, пропонувати та сприяти збереженню історико-культурних пам'яток. ФК13. Здатність формувати історичну, правову та громадянську свідомість в учнів, реалізовувати громадянські права та обов'язки з метою розвитку демократичного, правового суспільства. ФК14. Здатність використовувати інформаційні та інноваційні технології у навчанні учнів історії. ФК15. Здатність використовувати теоретичні знання й практичні навички для оволодіння основами теорії і методів історичних досліджень.
Програмні результати навчання	
Знання:	ПР31. Демонструє систематизовані теоретичні та практичні знання з історії та методики навчання історії. ПР32. Володіє історіографією та термінологічним апаратом історичної науки. ПР33. Знає й розуміє закономірності розвитку історичних процесів, володіє конкретним фактичним матеріалом з історії України та країн світу. ПР34. Знає основні психолого-педагогічні теорії навчання, інноваційні технології навчання історії, актуальні проблеми розвитку педагогіки та методики навчання історії. ПР35. Знає форми, методи і засоби контролю та корекції знань учнів з історії. ПР36. Знає зміст та методи різних видів позакласної та позашкільної роботи з історії. ПР37. Знає основи безпеки життєдіяльності, безпечного використання обладнання кабінету історії.

Уміння:	ПРУ1. Володіє державною мовою та необхідним лексичним мінімумом сучасних іноземних мов. ПРУ2. Аналізує закономірності розвитку історичних процесів, спираючись на методи історичного дослідження, встановлює причинно-наслідкові зв'язки. ПРУ3. Володіє методикою проведення сучасного історичного дослідження, здатний застосовувати всі його види у освітньому процесі з історії. ПРУ4. Користується термінологічним апаратом історії, вміє працювати з історичними джерелами, орієнтується в науковій літературі з фаху. ПРУ5. Володіє методикою викладання історії в загальноосвітніх навчальних закладах. ПРУ6. Застосовує методи діагностування досягнень учнів з історії, добирає й розробляє завдання для тестів, самостійних і контрольних робіт, індивідуальної роботи. ПРУ7. Уміє знаходити, обробляти та аналізувати інформацію з різних джерел, насамперед за допомогою інформаційних технологій. ПРУ8. Самостійно вивчає нові питання історії та методики навчання історії за різноманітними інформаційними джерелами. ПРУ9. Уміє проводити краєзнавчу роботу, виявляти, пропонувати та сприяти збереженню історико-культурних пам'яток. ПРУ10. Дотримується правових норм і законів, нормативно-правових актів України, усвідомлює необхідність їх дотримання.
Комунікація:	ПРК1. Володіє основами професійної мовленнєвої культури при навчанні історії в школі. ПРК2. Пояснює фахівцям і не фахівцям стратегію сталого розвитку людства і шляхи вирішення його глобальних проблем.
Автономія і відповідальність	ПРА1. Усвідомлює соціальну значущість майбутньої професії, сформованість мотивації до здійснення професійної діяльності. ПРА2. Відповідально ставиться до забезпечення охорони життя і здоров'я учнів у освітньому процесі та позаурочній діяльності.

ЗАХИСТ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Захист кваліфікаційної роботи відбувається згідно з п. 9 Положення про кваліфікаційну роботу (проект) ([наказ ХДУ від 09.10.2020 № 953-Д](#)) та згідно з Порядком оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти в Херсонському державному університеті (наказ від 28.08.2024 № 410-Д).

Академічна успішність здобувача освіти під час державної атестації здобувачів вищої освіти оцінюється за шкалою, що застосована в ХДУ з обов'язковим переведенням оцінок до національної шкали та шкали ECTS.

Критерії оцінювання кваліфікаційних робіт (проектів)

Оцінка за шкалою ECTS	За 100-бальною системою	Оцінка за національною шкалою
A	90 – 100	Відмінно
B	82-89	Добре
C	74-81	
D	64-73	Задовільно

E	60-63	
FX	35-59	Незадовільно з можливістю повторного складання
F	1-34	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Основними критеріями оцінювання кваліфікаційних робіт (проектів) є:

1. Якісні параметри роботи.
2. Якість публічного захисту.
3. Організація дослідження.

Критерії оцінювання кваліфікаційних робіт (проектів) за параметрами роботи та балами

№	Види робіт Критерії оцінювання	Максимальна кількість балів
I. ЯКІСНІ ПАРАМЕТРИ РОБОТИ		
1.	Аргументація актуальності теми, її теоретичної і практичної цінності	7 балів
2.	Достатність використання наукової літератури	7 балів
3.	Необхідність і достатність емпіричних даних для розв'язання визначених завдань	7 балів
4.	Обґрунтованість методики дослідження	7 балів
5.	Обґрунтованість аналізу й інтерпретація отриманих результатів	7 балів
6.	Відповідність висновків завданням дослідження	7 балів
7.	Відповідність структури роботи обраній темі	7 балів
8.	Чіткість, логічність, послідовність викладення матеріалу	6 балів
9.	Грамотність	7 балів
10.	Якість і вірність оформлення роботи	6 балів
11.	Етичний аспект роботи, дотримання норм академічної доброчесності	6 балів
II. ПУБЛІЧНИЙ ЗАХИСТ:		
12.	Лаконічність і логічність виступу студента	6 балів
13.	Глибина і вірність відповідей на питання членів ЕК	7 балів
III. ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ		
14.	Самостійність і планомірний, систематичний характер роботи студента над темою	7 балів
15.	Своєчасність підготовки роботи до захисту відповідно регламенту роботи університету	6 балів
ЗАГАЛЬНА СУМА БАЛІВ (ПІДСУМКОВИЙ БАЛ)		100 балів

Оцінювання кваліфікаційної роботи (проекту) щодо критерію етичного аспекту та дотримання норм академічної доброчесності регламентується Порядком виявлення та запобігання академічному плагіату у науково-дослідній та навчальній діяльності здобувачів вищої освіти.

Оцінка здобувача за кваліфікаційну роботу (проект) формується на основі оцінки наукового керівника, рецензента та захисту, що регламентується Порядком оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти в Херсонському державному університеті

Оцінка за кваліфікаційну роботу (проект) може бути знижена у таких випадках:

1. Недоліки в оформленні.

- 1.1. Відсутність будь-якої складової у структурі роботи, що передбачено чинними вимогами університету до роботи певного рівня вищої освіти.
- 1.2. Недотримання вимог щодо оформлення робіт.
- 1.3. Наявність невиправлених друкарських помилок, пропусків, граматичних і стилістичних помилок.
- 1.4. Відсутність авторської інтерпретації змісту таблиць і графіків.
- 1.5. Наявність в бібліографії робіт, на які відсутні посилання у самій роботі.
- 1.6. Наявність помилок в оформленні бібліографії.
- 1.7. Бібліографічний опис джерел у списку використаної літератури наведено довільно, без дотримання вимог дійсного Положення про кваліфікаційну роботу (проект).
- 1.8. Обсяг роботи не відповідає вимогам.

2. Недоліки змісту як структурної складової роботи.

- 2.1. Зміст роботи не розкриває тему повністю.
- 2.2. Сформульовані розділи (підрозділи) не відбивають реальну проблемну ситуацію, стан об'єкта, тобто не стосуються теми (предмету, об'єкту) дослідження.

3. Недоліки вступу.

- 3.1. Висвітлення актуальності багатослівне, без зазначення сутності проблеми або наукового завдання.
- 3.2. Мета дослідження не пов'язана з проблемою, сформульована абстрактно і не відбиває специфіки об'єкта і предмета дослідження.
- 3.3. В об'єкті не виділяється та його частина, яка є предметом дослідження.
- 3.4. Об'єкт і предмет дослідження як категорії наукового процесу не співвідносяться між собою як загальне і часткове.
- 3.5. Має місце збіг формулювання проблеми, мети, завдань роботи.

4. Недоліки оглядово-теоретичного розділу роботи.

- 4.1. Наявність фактичних помилок в огляді літератури.
- 4.2. Відсутність згадування важливих літературних джерел, що мають пряме відношення до розв'язання проблеми та опублікованих у доступній для студентів літературі, що вийшла друком за останні 5 років.
- 4.3. Використання великих фрагментів чужих текстів без вказівки на їх джерела, у тому числі кваліфікаційних робіт (проектів) студентів минулих років.
- 4.4. Відсутність аналізу зарубіжних праць, присвячених проблематиці дослідження.
- 4.5. Відсутність аналізу вітчизняних праць, присвячених проблематиці дослідження.
- 4.6. Теоретична частина не завершується висновками і формулюванням предмета власного емпіричного дослідження (для кваліфікаційної роботи (проекту) рівня «магістр»).
- 4.7. Тема роботи не збігається з метою дослідження.
- 4.8. Теоретична і практична частини не узгоджуються між собою.

5. Недоліки аналітичного та емпіричного розділів роботи.

- 5.1. Робота побудована на основі чужої методики, модифікованої і скороченої автором без перевірки якості модифікації і скорочень.
- 5.2. Автор використовує методики без посилань на джерело їх отримання або їх автора.
- 5.3. У роботі відсутній детальний опис процедури проведення дослідження: за наведеним описом відтворення процедури є неможливим.
- 5.4. У роботі відсутня інтерпретація отриманих результатів, висновки побудовані як констатація первинних даних.

5.5. Отримані результати автор не співвідносить з результатами інших дослідників, роботи яких він обговорював у теоретичній частині.

6. Недоліки висновків.

6.1. Кінцевий результат не відповідає меті дослідження, висновки не відповідають визначеним завданням.

6.2. Висновки неконкретні, мають описовий характер.

7. Етичні аспекти роботи.

7.1. Автор порушив етичні норми, не виправдано розкрив анонімність учасників дослідження.

7.2. Автор використовує дані інших дослідників без посилання на їх праці, де ці результати опубліковані.

7.3. Автор формулює практичні рекомендації, пропонуючи рішення, що виходять за межі його професійної компетентності і можуть мати непередбачувані наслідки для суспільства.

8. Недоліки в організації роботи.

8.1. Недотримання графіку виконання роботи.

8.2. Несвоєчасність підготовки роботи до захисту.

8.3. Несистематичність роботи з науковим керівником.

Методика і алгоритм розробки та встановлення критеріїв оцінок відображають рівень виконання якісних параметрів роботи і врахування визначених помилок, недоліків з їх кваліфікаційним поділом на грубі помилки та недоліки.

У випадку незгоди із результатами оцінювання кваліфікаційної роботи/проєкту та/або підтверджень щодо порушення процедури захисту, здобувач вищої освіти має право не пізніше наступного робочого дня після дня оголошення результатів, подати письмову апеляційну заяву на ім'я проректора. Процедура апеляції регламентується [«Порядком оскарження процедури проведення та результатів оцінювання контрольних заходів у Херсонському державному університеті»](#), затвердженого наказом ректора від 07.09.2020 № 802-Д.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. [Положення про кваліфікаційну роботу \(проєкт\) \(Наказ ХДУ від 09.10.2020 № 953-Д\)](#)
2. [Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності](#)
3. [ЗАГАЛЬНІ ПОЛІТИКИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В НАВЧАННІ, ВИКЛАДАННІ Й ДОСЛІДЖЕННЯХ У ХЕРСОНЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ](#). Івано-Франківськ, 2023.
4. Державний стандарт базової середньої освіти (2020). Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/oprilyudneno-derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti>
5. Типові освітні програми. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi>
6. Методичні рекомендації про викладання правознавства у 2021/2022 навчальному році. МОН України. Режим доступу: <https://www.schoolife.org.ua/metodychni-rekomendatsiyi-pro-vykladannya-pravoznavstva-u-2021-2022-navchalnomu-rotsi/>
7. Навчальні програми з історії, 5-9, 10-11 класи/ Офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки України / <http://mon.gov.ua/>
8. Лях С. Р. [Методологія історії: класика і практика : навчальний посібник](#). Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 130 с.
9. Стефанюк Г. [Теорія і методика наукових досліджень : опорні конспекти лекцій, глосарій і самостійна робота. Навчально-методичний посібник для студентів денної і](#)

заочної форм навчання спеціальності 032 «Історія та археологія». Івано-Франківськ, 2018. 132 с.

10. Сурмін Ю. П. Наукові тексти: специфіка, підготовка та презентація. Навч.-метод. посіб. Київ: НАДУ, 2008.
11. Стельмах С.П. МЕТОДОЛОГІЯ ІСТОРІЇ, методологія історичної науки [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 6: Ла-Мі / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: В-во "Наукова думка", 2009. 790 с.: іл.. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Metodologiya_istorii

Допоміжна література

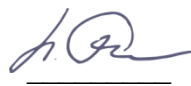
12. Батенко Г.В. Повстання 1929 року в Палестині: релігія, економіка, політика у викладанні історії. Актуальні проблеми історичної освіти: Матеріали Всеукраїнської науковопрактичної конференції / Редкол.: к.і.н., доц. Н.М.Кузовова (відп. ред.) та ін.Херсон: Вид-во ХДУ, 2021.С.5-7.
13. Бойков Ю.А. Теоретичні аспекти розгляду понять «держава» і «народ» при викладанні історико-правових дисциплін. Актуальні проблеми історичної освіти: Матеріали Всеукраїнської науковопрактичної конференції / Редкол.: к.і.н., доц. Н.М.Кузовова (відп. ред.) та ін.Херсон: Вид-во ХДУ, 2021.С.13-17
14. Водотика С. Г. Від неоліту до початку великого переселення народів: Давня історія Херсонщини. – 14 др. арк. Херсон: Айлант, 2019. 248 с. ISBN 978-966-630-216-1.
15. Водотика С. Г., Чуднова С. Г. Історія адміністративно-територіального устрою Херсонщини: Навч. посібник. Херсон: Вид-во ФОП Вишемирський В. С., 2019. 60 с. Водотика С.Г., Менделенко В.В., Волосевич І.І., Савенок Л.А. Писемна давня історія Херсонщини. Кочовий світ Херсонщини. Навчально-методичний посібник. Херсон: ФОП Вишемирський В.С., 2021, 166 с.
16. Водотика С.Г.,Савенок Л.А. Давня історія Херсонщини. Дописемна історія Херсонщини. Навчально-методичний посібник для студентів денної (заочної) форми навчання спеціальності 032 Історія та археологія, 014.03 Середня освіта (Історія) рівня вищої освіти «бакалавр». Херсон: ТОВ Айлант, 2019, 132 с.
17. Водотика, С. Г. Українці в арміях світу / Сергій Водотика, Тетяна Водотика. — Х. : Віват, 2020. — 256 с.
18. Єфіменко Г. Г., Кульчицький С. В., Пиріг Р. Я., Скальський В. В., Якубова Л. Д. Україна й українці в постімперську добу (1917–1939) / НАН України, Ін-т історії України. – Київ: Академперіодика, 2021. – 620 с., 124 с. іл. – (Україна. Нариси історії). Режим доступу: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?C21COM=2&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&Image_file_name=book/0016476.pdf&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1
19. Даниленко В. М., Крупина В. О., Кульчицький С. В., Лисенко О. Є., Стяжкіна О. В., Якубова Л. Д. Україна в епіцентрі протистояння світових систем (1939–1990) / НАН України, Ін-т історії України. – Київ: Академперіодика, 2021. – 544 с., 96 с. іл. – (Україна. Нариси історії). Режим доступу: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?C21COM=2&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&Image_file_name=book/0016477.pdf&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1
20. Головка В. В., Якубова Л. Д. Україна і виклики посттоталітарного транзиту (1990–2019) / НАН України, Ін-т історії України. – Київ: Академперіодика, 2021. – 592 с., 48 с. іл. – (Україна. Нариси історії). Режим доступу: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?C21COM=2&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&Image_file_name=book/0016478.pdf&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1
21. Заборонити рашизм / В. Огнев'юк , В. Андреев, В. Брехуненко, М. Відейко, Б. Гуменюк, І. Гирич, Л. Масенко, Ю. Митрофаненко, В. Огризко, О. Палій, В. Піскун, П. Полянський, В. Сергійчук, П. Чернега ; за заг. ред. В. Піскун. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2023. — 252 с.

22. Кузовова Н.М. Голодомор 1932–1933 років на Херсонщині : монографія. Університетська книга, 2023. 372 с.
23. Кузовова, Н.М. Творчість Є.В. Горностаєва на уроках історії [текст] / Н.М.Кузовова // 70-річний шлях Херсонської області – досягнення та перспективи розвитку: Матер. обл. наук-практич. конф. (м. Херсон. 13 березня 2014 р.) / за заг. ред. С.Г.Водотики, Ю.В.Кузьменко. – Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2014. – 280 с. – С.46-50.
24. Кузовова Н.М. Голодомор 1932-1933 років на уроках історії:методика вибору джерел та протидії фейкам. Актуальні проблеми історичної освіти: Матеріали Всеукраїнської науковопрактичної конференції / Редкол.: к.і.н., доц. Н.М.Кузовова (відп. ред.) та ін. Херсон: Вид-во ХДУ, 2021.С.13-17.
25. Літопис цивільного спротиву Херсона у вимірах повно масштабної агресії росії проти України у 2022 році /упоряд.О. В. Черемісін. Суми : Університетська книга, 2023.482 с.
26. Павленко В.Я. Запорозьке козацтво на території Херсонщини. Вид. 2 доповнене. - Херсон: ПП Вишемирський В.С., 2014. – 79 с.
27. Регіональна історія України: Збірник наукових статей / Гол. ред. В. Смолій; Відп. ред. Я. Верменич. НАН України. Інститут історії України, Відділ історичної регіоналістики. – Вип. 7. – К.: Інститут історії України, 2013. – 234 с.
28. Реєнт О. Лисенко О. «Історичні зошити». Огляд видань інститут історії НАН України. – К., 1997.
29. Ричка В. М. «...И просвети ю крещеньем святым» (Християнізація Київської Русі) / НАН України. Інститут історії України, Центр досліджень з історії Київської Русі. – К.: Інститут історії України, 2013. – 222 с.
30. Херсон 2022: з Україною в серці. Упорядники: Михайленко Г.М., Черемісін О.В. Херсон: Університетська книга, 2024. 306 с.
31. Черкас Б. Західні володіння Улусу Джучи: політична історія, територіально-адміністративний устрій, економіка, міста. (XIII–XIV ст.) / Відп. ред. В. А. Смолій. НАН України. Інститут історії України. – К.: Інститут історії України, 2014. – 387 с.

Інформаційні ресурси

32. Сайт Інститут історії України НАН України: <http://history.org.ua/uk>
33. Офіційний веб-портал Державної архівної служби України: <https://archives.gov.ua/ua/>
34. Сайт Національна бібліотека України ім. І.В. Вернадського: <http://www.nbuv.gov.ua/>
35. Електронний репозитарій Херсонського державного університету. Режим доступу: https://www.kspu.edu/About/DepartmentAndServices/Library/Resource_2017/Digital_resources_2017/eKhSUIR_2017.aspx

Гарант ОП

(Підпис)

Наталя КУЗОВА